

ANTAL IMRE

UDVARLÁS ÉS LEÁNYKÉRÉS GYIMESBEN

A gyimesiek, akik saját hagyományaik szerint a környező székely községekből és Moldvából telepedtek Gyimes vidékére,¹ figyelemre méltó, gazdag folklórral tűnnek ki. A születéssel, házassággal és halállal kapcsolatos szokások, a népdalok, népballadák, népmesék, népi gyógy módok, hiedelmek, a népi játékok és az anyagi kultúra néprajzi anyagának változatos sokaságát lehet körükben összegyűjteni és átadni művelődésünk kincsestárának. Ezúttal az udvarlással és a leánykéréssel szeretnénk foglalkozni.

1. A házasságot Gyimes vidékén is az udvarlás előzi meg. A fiatalok az ünnepnapok, búcsúk délutánjain rendezett táncok, vendégeskedések, vásárok, lakodalmak és kalákák alkalmával ismerkednek egymással. A búcsúk közül a gyimesközéploki Mária Magdolna-napi búcsú (július 22.) a legnagyobb és a leghíresebb; erről már Orbán Balázs följegyezte, hogy a csíksomlyói pünkösdi búcsúval vetekszik, és nemcsak Gyimes vidékéről, hanem a csíki falvakból is sokan látogatják.² Nevezetesen a gyimesfelsőlaki Szent András-napi (november 30.) és a pünkösdi nyolcada utáni csütörtökön a gyimesbükki Úrnapai búcsú is. Ezekon kívül kisebb búcsúkat is szerveznek: Áldomáspatakán az Úr színeváltozásakor (augusztus 6.), Bándon Sarlós Boldogasszony napján (július 2.) és Rajkókpatakán Nagyboldogasszony napján (augusztus 15.). A búcsúkra nagyon sokan eljárnak, és minden ilyen alkalomkor táncot is szerveznek. Erről mindenki tud, mert kialakult szokás, hogy minden búcsú táncal fejeződik be, a templomozás után mégis *kikiáltják*: „Tánc lesz a kultúrban!”³

A Gyimes vidéki táncmulatságok kétfélék: az egész község vagy több község népének hatósági engedéllyel, búcsúk vagy nagyobb ünnepek: húsvét, karácsony, szilveszter alkalmával rendezett táncai, valamint a gyakrabban szervezett alkalmi táncok. Az alkalmi táncmulatságokat egy-egy *szeren* (házcsoport: Jánók szere, Főczék szere, Gazdák szere, Némák szere, Bodorok szere) vagy *patakon* (patak völgyben), ritkábban nyáron valamelyik *kalibánál* (esztenánál) is rendezhetik egy szál *muzsikással* (hegedűs), vagy *mozsikával* (hegedű) és *gordonnyal*,⁴ esetleg csak *citerával* vagy *furujával*.

Nagy népszerűségnek örvendenek a munkához kapcsolódó *kalákátáncok* is: *pityókalopó*, *kenderlopó*, *ganyéhordó*, *gyapjúfonó*, *boronavivő* stb. táncok. Ezeket azért szervezik, hogy egy-egy gazdát a szerbeliek vagy a patakbeliek *pityókával* (krumpli), a ház vagy a gazdasági épületek építéséhez szükséges *boronával* (épületfa), a föld megrágyázásával, gyapjával, kenderrel, lennel, illetve azok megfonásával kisegítsék, vagyis ilyenkor beléptidíjként egy-egy kosár krumplit, egy guzsaly gyapjút, szösz, egy-két épületfát, gerendát, egy-egy szekér vagy szán trágját visznek a kalákátáncot rendező gazdának. *Lopónak* azért nevezik e kalákát, mert a fiatalok szüleik tudta nélkül, illetőleg hallgatóságos beleegyezésével, lopva viszik el hazulról a gyapjút, kendert, lent, krumplit stb. a táncba.

Ezek az alkalmi táncok estefelé kezdődnek, miután az állatok *esti adása* (gondozása) megtörtént, és legkésőbb éjfél tájig tartanak. Közhírré tételük is könnyű: egymásnak adják a szomszéd fiatalok a hírt. A patakon le és fel járkáló asszonyok szintén szívesen újságolják, egyik hegyoldaltól a másikra is átkiabálhatják egymásnak, hogy hol és mikor lesz a tánc; a táncok végén is kihirdethetik, hogy a következő alkalommal ki és hol milyen jellegű táncot szervez. Ezek a táncok az ismerkedés legfontosabb színhelyei.

A megismerkedésnek nincs különösebb ceremóniája: a táncnóta megkezdésekor a legény a kezével vagy a fejével odaint a leánynak, hogy menjen vele táncolni. Ezzel meg is történt az első lépés. A leány, ha addig nem hallott volna az illető legényről, a tánc végén tudja meg a barátnőtől, hogy mi a neve és melyik patakból való. A leánynak nem szabad visszautasítania a táncbakerést. Ha megteszi, akkor a legény esetleg *kimozsikáltatja*, vagyis a táncnóta végén – külön megfizetve a muzsikusnak – egy induló dallamára kivezeti a tánchelyről, és sokszor még fenéken is rúgja. Ez nagy szégyen a leányra nézve: a táncba nem mehet vissza, sírva távozik haza.

A fiatalok egymás iránti érdeklődése fölbredhet a *fonóguzsajásokban* vagy *fonógyűléseken* is, ahová a szomszédság ül össze fonni, mert társaságban nem olyan unalmas a munka és a *gázzal* (petróleum) is takarékoskodnak. Fonás után a fiatalok játszani szoktak, a játék pedig jó alkalom a kölcsönös vonzalom kinyilvánítására. *Szénacsinaló kaláká-*ba is hívhatnak *kaszás legényt*, akit a ház leánya munka közben ismerhet meg. Búcsúk alkalmával a templom közelében lakó családok a templomozás után rokonaikat, komáikat, más községből jött jó ismerőseiket fiastul, leányostul ünnepi ebédre, vagyis *megyébe hívják*: ez a vendégség szintén az ismerkedés kitűnő alkalmá.

Az ismerkedés során, sőt a házasságok létrejöttében, ha nem is mindig döntő, de nem elhanyagolható a közvetítők szerepe sem. A fiatalok kölcsönösen ébredő érdeklődésüket vagy érzelmeiket közvetve tudakolják meg egymástól. A közvetítők többnyire öregasszonyok, de házaspárok is szoktak lenni. Ezek kipuhatólják a fiatalok egymásról alkotott véleményét, és ezt felhasználják arra, hogy összehozzák vagy szétválasszák őket.

Ha a kölcsönös rokonszenv bizonyosnak látszik, akkor általában nem azonnal, hanem tánc közben vagy a szünetekben beszélgetve a legény megkérdezheti a leányt: „Guzsajast járatsz-e”, ami azt jelenti, hogy udvaroltat-e, járat-e már legényt magához? Vagy ajánlkozhat: „Nem hívol meg guzsajasba?” A döntés azonban a leány joga, és ő közvetett úton: barátnőjével, esetleg bizalmas asszonybarátnőjével vagy rokonával adhatja a legény tudtára, hogy elmehet hozzá. A pajkosabb leány játék közben, a tánc szünetében vagy a fonóban is elkaphatja a legény kalapját, zsebkendőjét: „Nem adom vissza, ha kell, gyere utánna.” Ezzel jelzi, hogy estére elvárja a legényt guzsalyasba.

2. A *guzsajas* megkezdése nincs korhatárhoz kötve: a fiatalok fejlettségétől és vérmérsékletétől függ. A *cefrék* (12–14 éves leánykák) még nem, de a 15–16 éves *leányocskák* már *járathatnak guzsajast*, vagyis legényt, udvarlót hívhatnak magukhoz. A legény ajánlkozhat, de mindig a leány választja ki *szerejét*, aki hozzá *guzsajasba jár*. Gu-

zsalyasba házasembert vagy más vidékről valót, idegent nem hívnak, csak olyan gyimesi legényt, akit elég jól ismernek, már nem *köjök*, házasodni készül, vagyis komolyan számításba vehető udvarló. A guzsalyasság tehát nem öncélú szórakoztatás, hanem a házasság gondolatával, tervével összekötött udvarlás. A meghívás keddre, csütörtökre, szombatra vagy vasárnapra szól. Ez nem azt jelenti, hogy egy héten négyszer járatnak guzsalyast, hanem hogy e napok valamelyikére hívják. Pénteken vagy nagyböjt idején tilos guzsalyast járatni, ezt nagy véteknak tartják.

A legénynek este sötétben, titokban kell a leányhoz mennie és tőle hazatérnie. Az udvarlás nem ott folyik, ahol a szülők alszanak, hanem külön szobában, nyáron pedig a szénapadláson vagy a havasi kalibákban. A szülők úgy tesznek, mintha nem tudnának a látogatásról. Ha a fiatalok elalusznek, és a legény távozásakor már megvirradt, a szembejövők gúnyolódásból gyufát gyújtanak: hadd lásson a legény hazamenni.

Az első guzsalyas után, amikor a legény kora hajnalban indulni készül, megbeszélik a következő guzsalyas időpontját. Ha a leány nem hívja meg újra a legényt, az nem járhat hozzá többé. A családban általában a legidősebb leányt, vagyis a soron levő férjhez adandót illeti meg a guzsalyas járatása, de a leánytestvérek megegyezhetnek maguk között, hogy mikor melyik hívjon guzsalyast. Ha a leány időközben más legényre vet szemet és a régivel szakítani akar, a guzsalyasba járatás még nagyobb titokban történik: az új udvarlót nem ugyanazokra a napokra hívja, hogy a régi udvarlója ne tudjon róla. Ennek meghívása is közvetítő barátnő, fiatal menyecske segítségével történik, aki a legény tudtára adja, hogy „most mehetsz, met nem lesz ott a másik”. Persze a titok előbb-utóbb kiderül. Ilyenkor a vetélytársak lesik egymást: az elutasított legény megvárja, amíg a másik hazaindul és akkor *megkövezi* (kövel megdobálja), vagy karóval összeverekednek. A sértett legény többet nem beszél, nem táncol a leánnyal. Esetleg meghívhatja még egyszer magát guzsalyasba, de a megállapodott napon nem hozzá, hanem egy másik leányhoz megy. Az ilyen eljárás sértő, és bosszúnak számít, mert az esetet kibeszélik a faluban.

Az udvarlási viszony megszakításának egyszerűbb és gyorsabb módja az, amikor a guzsalyasba érkező legény zárt ajtót talál. Az ilyen visszautasítás szégyennek számít, a legény lehetőleg titokban tartja, és minden kapcsolatot megszakít a leánnyal.

A guzsalyasság szokásának kialakulását az idősebbek kétféleképpen magyarázzák. Az egyik magyarázat szerint a havasi pásztorkodó életmódból ered. A gyimesiek nyáron állataikat a falutól tíz-húsz kilométernyire fekvő havasokon épített kalibáknál tartják. A kalibák egymástól távol, szétszórtan épülnek. Ide egy-két hétre a család tagjai *szerre* (sorra) mennek ki *kalibázni*, vagyis az állatokat gondozni. Történetesen az egyik kalibánál leány, a másiknál legény a soros. Az esti munkák elvégzése után a legény látogatóba megy, s mivel a belátható környéken csak ketten vannak, ott is marad reggelig. A másik magyarázat szerint Gyimes vidékén most is, de különösen régebb a lakosok jellegzetes, szétszórt hegyi településben éltek: nem volt ritka eset, hogy kilométerek választották el az egyik házat a másiktól. Téli időszakban az er-

dei vadak a lakóházakig is behatoltak. Ilyenkor, a vadak miatt, maguk a szülők marasztották ott a becsületes udvarlót éjszakai szállásra.

Ma már az udvarlásnak ez a módja az iparosítás, a városi munkalehetőség és az ezzel járó ingázás miatt eltűnőben van. Gyimesfelsőlokról mintegy 700, Gyimesközéplokról mintegy 400 a fiatal ingázók száma; ezeknek a fele nő. A csíkszeredai ruhagyárban, fonodában, kötöttáru-gyárban dolgoznak három váltásban: reggel hétre, délután háromra vagy este tizenegy órára mennek munkába. A váltások hetente változnak, és megváltoztatták, megszüntették a régi életritmust. A fonóguzsalyasok vagy fonógyűlések is mindinkább elmaradnak, mert a sok időt és munkát igénylő gyimesi népviseletet az olcsó bolti ruházat váltja fel. Így az udvarlás a táncokra, mozizásra, sétálgatásra, esti beszélgetésekre korlátozódott.

3. Megeshetik, hogy a házasság megkötése előtt a leány állapotos lesz. Az ilyent nem becsülik, nem táncoltatják, s ha az a legény, akitől terhes maradt, vagy valamelyik özvegyember el nem veszi, örökre pártában marad. A *megütődött* leány nem próbálkozik magzatelhajtással, mert ezt a legnagyobb bűnök közé sorolják; de ha mégis megpróbálja, az emberek valósággal irtóznak tőle: „Kőjkes medve, eltedted a gyermekedet!” – így csúfolják. A törvénytelenül született gyermeket *bitangnak* nevezik. Ilyen esetben azonban nemcsak a leányt, hanem az udvarlót is súlyosan elítélik. A falu közvéleménye – ideértve a szülőket is – megpróbálja, hogy a legénnyel elvétesse a megedett leányt: „Ha jó volt meggyalázni, legyen jó feleségnek is.” Különben nem egykéznek, a gyermeket szeretik és szükségesnek tartják, mert lesz munkaré, ha felcseperedik.

Ha a fiatalok jól összehajálnak, egyezik a szokásuk, gazdasági-társadalmi helyzetük, a guzsalyaskodás két-három évig is eltarthat; ritka kivételektől eltekintve a leányhoz ugyanaz a legény jár. Azt a leányt, aki több legényt járat, nem jó szemmel nézik. Ha *erősen reájárnak*, nehezen kap férjet magának.

Az egymáshoz való vonzódás apró kedveskedésekben is megnyilvánul: a leány szombat délután *recés muskátliból*, *rezgőfűből bokrétát* köt. A *viráglapikat* (leveleket) és rezgőfüvet *bebronzozza*, hogy szebb legyen. A csokorba kötött bokrétát egy pohár vízbe teszi, hogy ne hervadjon el, és csak akkor adja át, illetve erősíti fel tüvel vagy brosstüvel a legény kalapjára, amikor az vasárnap hajnalban a guzsalyasságból hazaindul. Amikor otthon a legény vasárnap reggel *megváltozik* (ünneplő ruhába öltözik), hogy templomba menjen, a bokrétát átteszi az ünneplő kalapjába: ezzel megy a templomba és utána a táncba. A leányt *bokrétás szereteje* a táncban kétszer-háromszor is megtáncoltatja. A tánc annak jele, hogy a házasság gondolatával udvarol a legény. A leány zseb-kendőt is szokott hímezni udvarlójának, s azt táncban a legény szíjára fűzi. A legény búcsúik, vásárok alkalmával *gyüngyöt*, *ruhát* (fejkendőt), *pántlikát* vesz kedvesének; ezt ott a helyszínen, a vásáros bódénál szokta átadni, minden különösebb formáság nélkül. Régebb, amikor könnyebb volt az erdő fájához nyúlni, mert az magántulajdonban volt, a legény május elsejére virradó éjszaka *jakabágot* állított a leányos ház elé.⁵ Ez egy 7–8 méter magas, vékony fenyőfa, amelyet középtől lefelé az ágaitól *megnyesnek* és *meghántanak*. Néha színes papírszalago-

kat is kötnek reá és a tetejére színes (piros, zöld, narancssárga) gyapjúból készített *bojt*ot erősítenek.

A hosszas guzsalyaskodás idején a párok jól megismerik egymást, és a házasság gondolata is érlelődik közöttük. Az így előkészített házasságok nem bomlanak fel, a válások Gyimes vidékén alig ismeretesek. A házasság korhatára leányoknál általában 18–20 év. A férjhez menendő leánynak kelengyéjén kívül mindene kell hogy legyen, ami a háztartáshoz szükséges, és elvárják tőle, hogy tudjon főzni, fonni, szőni, varrni. Kell értenie a gyimesi ruha elkészítéséhez, de az állatok gondozásához is.

A legény hagyományosan csak katonaság után nősülhet meg, amikor már saját háza van. A házépítéshez szükséges anyagokat ő maga szerzi be szülei segítségével, viszont az erdőben a fa kivágását, a gerendák hazaszállítását és – ha a szomszédban faragáshoz értő emberek laknak – a kifaragását, valamint a felrakását, befedését kalákában végzik. A ház a katonaság előtt vagy utána is építhető. Ma már ezek a hagyományok nem irányadók: katonaság előtt is, ház nélkül is nősülnek; ilyenkor a fiatalok a fiú szüleinek házában laknak. A katonaság előtti házassági *köjőkházasságnak* tartják.

A leányok férjhezadásában – bár a szülők ezt nem szeretik – nem mindig tartják be az életkori sorrendet. A házasodni akaró legény ugyanis, ha a szülők felemlítik, hogy előbb az idősebb leányt szeretnék férjhez adni, így érvel: „Ha nekem első kerek kell a szekereembe, hejába teszek utolsó kereket.” Az érv előtt a szülők is fejet hajtanak, mert „A legény akkor házasodik, amikor akar, a leány pedig akkor megy férjhez, amikor viszik”.

A párválasztásban évszázados beidegződés alapján a legfontosabb szempont: a *vagyon*, a *nemzettség*, vagyis gazdagság, társadalmi rang szempontjából találniuk kell a fiataloknak. Már a legénykedés, leánykodás idején is tapasztalhatni, hogy a hasonló módúak együtt járnak szórakozni. A legények a „nem hozzuk illőkkel” nem szívesen indulnak meg a kocsmába, táncba, vásárra, búcsúra. Ezért is titkolják kezdetben a guzsalyasságot, mert ha a rokonok, a szülők észreveszik, hogy olyan legény jár a leányhoz, aki nem hozzája való, nem rangbéli, idejében megindul a tiltás. Ezt a rokonság kezdi: „Nem talál a mű nemzetiségünkhöz; hitványok; semmijik sincs; élheterlenek; mocskosok” – hangoztatják. A szülők csak a végén szólnak bele, amikor a rokonság nagyjából már meggyőzte a leányt vagy a legényt arról, hogy mással, hozzáillővel lépjen házasságra. A tiltás összefonódik a szerzéssel is: sietve más legényt vagy leányt szereznek. Még azt sem veszik ilyenkor figyelembe, hogy a legény volt-e már katona vagy nem, járt-e guzsalyasba a leányhoz vagy nem. „Majd megszokják egymást – tartják –, csak legyen mit aprítsanak az üstbe.” Ez a gondolkodás a múltban érthető volt, hisz a gyimesi föld kicsi és rossz minőségű, a lakosság pedig szaporá; nem akarták, hogy a föld kisebbedjék, felaprózódjék. Ma is emlegetik azt a mondást, hogy „Szőr a sejemmel s Gazda Péter Bule Katával nem talál”: ezzel tiltotta Gazda Péterné a fiát, aki nagygazda legény létére a szegény származású Bule Katának udvarolt. A vagyoni helyzeten kívül azt is szem előtt tartják, hogy az élettárs dolgos legyen,

meg lehessen élni vele, az asszony ezenkívül *világos*, vagyis okos legyen és jó magaviseletű, azaz *ne járjanak rea* a legények.

Ha a fiatalok szeretik egymást és a rang is talál, a szülők ritkán szólnak a házasságba; ilyenkor is inkább csak tanácsadás formájában. Ha a szülők határozottan tiltják a házasságot, de a fiatalok sem engednek, akkor a legény nem is *kéri ki*, hanem közeli rokonai segítségével megszökteti a leányt. A *szöktetést* megbeszélnek a leánnyal, aki a szöktetőket vagy a szomszédokban, vagy valamelyik – az összeházasulandókkal rokonszenvező – rokonnál várja, ahová látogatás ürügyével megy át. Késő este, lovasszekérrel jönnek utána, hogy a szöktetés gyorsan, a sötétség leple alatt történjék. A hivatalos házasságkötésig a szülők haragja is elmúlik, hiszen befejezett tény előtt találják magukat.

Egykor jellemző szokás volt az is, hogy csak Gyimes vidékéről házasodtak; még az olyan leánytól is tartózkodtak, aki távolabb ment szolgálni. (Különbén a leányok elszegődése szolgálonak ritka szokás volt.) Ha egy gyimesi jó módú gazdánál egy helybeli legény vagy leány hosszabb ideig, nyolc-tíz évig szolgált, azt a gazdája a házasság idején *megsegítette*: a legénynek ingyen *belsőseget* (telket) adtak, boronának való fát is juttattak, háza építésében kalákáztak, a leányt pedig hozománnyal látták el.

A vénlányság korhatára 25 év, a vénlegénységé 30. A vénlegényt, vénleányt *falángatják*, *firigyet vetnek az orrára*, azaz csúfolják, hogy nem tudott *elváslódni*. A vénlegényt *buláknak* gúnyolták, a vénleányra a *güzü* szót is gyakran használták. A csúfolódás azonban családonként változott.

4. Háztüznézőbe nem szokás menni, hiszen Gyimesben eléggé jól ismerik egymást az emberek. Vásárok, templomozások, táncok, kalákák, fonók alkalmával viszont a szülők, rokonok megnézik a leányt s minősítik is: *ügyesforma*, *jóbeszédű*, *parapács*⁶ vagy *hejtelen*, *nem közénk való*.

Az esküvő előtt egy pár héttel *kikérik* a leányt. Előbb bejelentik a *kikérés* idejét, legtöbbször csütörtökre vagy szombatra, mert ezek a szerencsés napok. Igaz, tréfásan azt is szokták mondani, hogy leánykérésre a legtöbb nap szerencsétlen, mert a pokolban még egészben van az a szalonna, amelyikből csak az ehetik, aki nem bánta meg a házasságot. A leány kikérésén részt vesz a házasodó legény, a leendő *lakodalmas gazda*, a leendő *násznagy* – a legény közeli rokona – valamint egy-két jóbarátja, akik majd a *vőféji* tisztséget fogják betölteni. A leánynál a szülők, esetleg a rokonok és a szomszédok jelennek meg a leendő *leányos gazdával*, valamint azokkal a rokon leányokkal vagy barátnőikkel, akik majd *nyoszojók* lesznek. A kikérés előtt a szülők két-három ízben is hírvivőt küldenek a kérőkhöz azzal az üzenettel, hogy meg se próbáljanak kikérőbe menni, mert nincs eladó leány a háznál. Ezt azért teszik, hogy ha a legény közben meggondolná magát és nem kéretné ki a leányt, akkor arra hivatkoznának, hogy ők nem is akarták férjhez adni.

A kikérést a lakodalmas gazda végzi, miközben a legény meg a leány kint a tornácon vagy a szomszéd szobában tartózkodik, nincs jelen. A gazda a lakodalmi szertartás igazi játék mestere. Elvárják tőle a jó emlékezőtehetséget, bátor fellépést, vidám kedélyt, hangulatkeltő

tehetséget, énektudást, szervező képességet; tökéletesen ismernie kell a helyi szokásokat, az összeházasulandók családi viszonyait, addigi életük minden apró csínját-bínját. Nem szabad részegesnek lennie. Pontosan tudnia kell a lakodalom összes kötött szövegeit, de kívánatos, hogy a fordulatos rögtönzésben is remekeljen. Gondoskodnia kell új, fiatalabb gazdák neveléséről is. Gyimesközéplak híres lakodalmas gazdája Gábor Pista János; mindig büszkén emlegeti, hogy Zsiga Emre és Néma Dénes az ő tanítványai, akiknek a sok szöveget kifogástalanul megtanította.

A leánykérők megérkezésük után hosszasan elbeszélgetnek a háziakkal, majd a lakodalmas gazda kilép a leány apja-anyja elé és a következő szavakkal fordul hozzájuk:

Kedves örömapa és örömanya asszony! Jól tudjuk a Szentírásból, hogy amikor az Úristen a paradicsomot teremtette vala, abba teremté ősapánkot, Ádámot. De jól látta a teremtő szent Atya, hogy az ember egymagában meg nem élhet. Ádámra álmot bocsáta, kivette az egyik oldalcsontját, s abból teremté melléje Évát, az asszont, hogy egymásnak támaszai legyenek, és hogy általuk az emberiség szaporodnék, benépesítvén a föld sorkait. Ezt előre bocsátva, a mai dicsőséges szent napon mű es útnak indulánk, tudva azt, hogy magiknak vóna egy eladó sorban levő leányik, akit a mű fiunk élete párjának kiszemelt vóna, hogy élet-társa lenne neki, akit kegyelmetek ha nem sajnálnak odaadni, hogy általik es teljesedjen az Úristen Ő szent felségének rendelése, amely szavaimra elvárnám kegyelmetek feleletét szerető szüvikből.

A kikerő szöveg egyik verses formája a következő:

*Tisztelt háznépe és kedves szülők!
Illő tisztelettel bocsánatot kérünk,
Hogy tisztelt hajlékuknál bátorkodni mertünk.
Jövetelünk célját szeretném tudatni,
Egy ifjú embernek boldogságát keresni.
Kegyelmetek házána fel fogjuk ezt találni,
Kedves leányukat szeretnénk kikérni.
Kegyelmetek pedig, ha ezt jónak látják,
Kérnök tisztelettel, ezt velünk tudassák.
Azért én kegyelmed, gazduram, megkérem,
Nyíló rozmaringját adja ide nékem.
Elkísérem szépen a virágos rétre,
A virágos rétről szent oltár elébe.
Egybetesszük, íme, az ifjú pár kezét,
Pap szava majd kéri Isten segedelmét.
Választ várok!*

Tréfás alkudozás következik. A leány szülei különféle kifogásokat emelnek: még nem arra való, hogy férjhez menjen; nincsen *gúnyája* (ruhája): nincs semmije; még nem eladó, fiatal stb. A kikerő gazda nem győzi végül eléggé hangsúlyozni, hogy „nekünk nem es kell semmi, csak ő”. Végül behívja a fiatalokat, a gazda bemutatja a szülőknek a vőlegényre lévendőt, mintha nem is ismernék egymást, s megkérdezik a

leányt, hogy elmegy-e hozzá? A leány így felel: „El, ha apám és anyám elenged.”

Ezután a leányos gazda a következőképpen válaszol:

*Isten parancsával mi nem ellenkezünk,
Sőt annak mindenben engedelmeskedünk.
Vigasztald meg tehát a bús legény szívét,
Vidd meg neki menten jószándékunk hírét,
Mert ha csakugyan őt rendeli az Isten,
Hogy rozmaringszálunk hű kertésze legyen,
Reabízzuk kezét mű féltett kincsünknek,
Széltől is megóvott drága gyermekünknek.
Óvja meg, védje meg minden bűtől, bajtól,
Jó ura gazdája legyen mai naptól.*

Ezután asztalhoz ülnek, a leányt és a legényt egymás mellé ültetik, s elkezdődik a vacsora, amelynek során a házassággal kapcsolatos további tennivalókat beszélnek meg.

Megtörténhetik, hogy a leány szülei a kikérés alkalmával adják a tagadó választ. Ilyenkor a szomszéd szobában hallgatózó szerelmespár már a kérők eltávozása előtt megszökik, a kérők pedig nem a kikoszorúzás szégyenével indulnak haza, hanem azzal a tudattal és vidám hangulattal, hogy a leány már előttük otthon van, s majd ott következik a poharazgatás.⁷

JEGYZETEK

¹ A gyimesiek településéről bővebben Antal Imrétől: *Művelődés* XXXII(1979). 4. sz. 36–37; 5. sz. 43–44. és 47; 6. sz. 42–43. és 7. sz. 37–39.

² Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*, II. Pest 1869. 78. Különben a szerző, *A nászünnepegy* című fejezetében, csak egy-két mondatot szentelt az udvarlásnak, de abból is kitetszik, hogy a szokás egy jó évszázad alatt lényegében mit sem változott: Az ifjú „rendszerint nem ahhoz a leányhoz megy guzsalyosba, akihez akar, hanem ahhoz, aki őt meghívja, mi ha a művelt társadalomban is divatba jönne, igen kedves és kényelmes dolog lenne. Az ily nyíltszívűséggel keletkezett és kötött viszony néha két-három évig is eltart; midőn végre egymást jól kiismerve elhatározták egymáséi lenni.” Uo. 80. – Vámszer Géza, hasonló rövidséggel, 1939-ben a témát így variálta: „Érdekes házassági szokásuk van, próbaházasságféle: a legény évekig is együtt hál a leánnyal, de csak akkor esküsznek meg, ha meggyőződtek arról, hogy gyermekük lesz... Sajátos szokás az is, hogy a legény és a leány szerelmi viszonyánál a kezdeményezés a leányé, ő hívja meg a legényt guzsalyosba, tehát ő választ magának szeretőt, sőt férjet is.” *Életforma és anyagi műveltség*. Néprajzi dolgozatok, gyűjtések, adatok (1930–1975). Bukarest 1977. 195. – Balogh Ödön tanulmányának *Lakodalom* című fejezetében, meg sem említi az udvarlást: *Néprajzi jegyzetek* [...]. Erd. Múz. XXXVII(1932). 332–353 (332–345). A lakodalomról újabbán még Duka János: *Gyimesi kontyoló*. Népr. Közl. V(1960). 3–4. sz. 295–299.

³ *Kultúr*: kultúrotthon, művelődési otthon. – Kallós Zoltán–Martin György átfogó gyimesi tánctanulmánya után (*Tánctudományi tanulmányok 1969–1970*. Bp. 1970. 194–254.) itt épp csak utalok a táncmulatságokra mint a kétnembéli fiatal-ság ismerkedésének és találkozásának legfontosabb alkalmaira.

⁴ E hangszerekről bővebben Dincsér Oszkár: *Két csiki hangszer*. Muzsika és gardon. (A Néprajzi Múzeum Füzetei, 7.) Bp. 1943. Újabb szakirodalom Sárosi Bálint két könyve: *Die Volksmusikinstrumente Ungarns*. (Handbuch der europäi-

schen Volksmusikinstrumente. Serie I, Band 1.) Leipzig é. n. Bibliográfiával. Népszerűbben: *Magyar népi hangszerek*. (Ének-Zene Szakköri Füzetek, 1.) Bp. 1973.

⁵ E szokást nemrégiben Szöcs Vince írta le Csíkban: *Jakabág vagy májusfa ütés*. Művelődés XXXI(1978). 3. sz. 29.

⁶ *Parapács*: élénk, fürgé, beszédes. Vö. r. *pripă*: sietség, kapkodás > *pripaş*: fürgé, eleven. Változatairól, elterjedéséről és gyakoriságáról *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, III. Bp. 1976. 101. és Márton Gyula–Péntek János–Vöö István: *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai*. Bukarest 1977. 292.

⁷ Az itt közölt rész első fejezete *Gyimesi lakodalmi szokások* c. nagyobb tanulmányomnak. Anyagát 1960–1965 között gyűjtöttem és állítottam össze, majd 1978-ban egészítettem ki újabb adatokkal. Régebbi adatközlőim Antalné Tankó Anna Viasz (1960-ban 65 éves), Antal Erzsébet (60), Bartos Ilona (39), Bilibók Etelka (39), Bilibók Teréz (39), Gábor Pista János lakodalmas gazda (58), Györgyice Kata (33), Mihók Katalin (38), Molnár Gizella Bicska (38), Tankó Anna Gothárd (16), Tankó Ida (37), Zsiga Imre lakodalmas gazda (40), Gyimesközéplek. Újabb adatközlők 1979-ben: György Imréné Antal Ilona (42), Molnár János (50), Gyimesközéplek és Tankó András Szebeni (40), Gyimesfelsőlok.

IRODALOM

Balázs Lajos: *Párválasztás Csíkszentdomokoson* = ND 1981. 129–137.

K. Csilléry Klára: *A szerelmi ajándék a magyar parasztságnál*. Ethn. LXXXVII(1976). 103–132.

Faragó József: *Legényesték a kalotaszegi Kiskapuson* = ND 1978. 220–231.

Földesné Györgyi Erzsébet: *Amour et mariage dans la vie paysanne en Hongrie = Amour et mariage en Europe*. Actes du colloque international. Liège 1975. 226–233.

Gazda Klára: *Gyermekvilág Esztelneken*. Néprajzi monográfia. Bukarest 1980. 124–133. *Bajuszos legények, kontyos nagyleányok*.

Hoppál Mihály: *A szerelmi ajándékok jelképrendszere*. Folklor Archivum, 9. Bp. 1978. 9–14.

Kós Károly: *Szerelem és halál a szilágysági népművészetben* = *Népélet és néphagyomány*. Tíz tanulmány. Bukarest 1972. 209–237 (211–227); *Hagyomány és anyagi élet*. A „lakodalmas nap” vizsgálata Mezőköbölkúton. Korunk XXXIII (1974). 6. sz. 745–752.

Kresz Mária: *A fiatalság társas élete a kalotaszegi Nyárszón*. Népr. Közl. V (1960). 1. sz. 115–119. *Szerelem és Házasság* c. fejezet.

Ortutay Gyula: *A szerelem Ajak-on a házasságig*. Népünk és Nyelvünk VI (1934). 159–167. és 211–217; *A magyar parasztság szerelmi élete* (kritikai és módszertani vizsgálódás). Uo. VII(1935). 34–41.

Szendrey Ákos: *Die Vorbereitung der Hochzeit und der Abschluss des Ehevertrages bei den Ungarn*. Acta Ethnographica VII(1958). 371–434.

Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos: *Szokások – A magyarság néprajza*. III. kiad. Bp. 1943. IV. 146–156. *A Legényestéktől a Legénypárbajig* terjedő fejezetek.

Tárkány Szücs Ernő: *A kézfogóval összefüggő jogi népszokások*. Népi Kultúra – Népi Társadalom, XI–XII. Bp. 1980. 119–154; *Magyar népi jogszokások*. (Társadalomtudományi Könyvtár.) Bp. 1981. 284–366. *Párválasztás és A kézfogó* c. fejezet.

Török Árpád: *Szerellemmel, lakodalommal, házassággal kapcsolatos szokások Albison és Érbogyoszlón*. Falvak Dolgozó Népe XXIX(1973). 30. sz. 11.